

«Vilan --- nuyl hom no gos --- destré<n>yer, sinó per --- dret; emperò --- als pageses les vestidures no sien toltes ne les *reyles* ne los càvecs; les oliveres nuyl hom no les tayl ---» en la versió dels *Usatges*, ms. de Vic S. XIII, usatge dictat pel Concili de Girona, *AIEC* 1, 305.22; «qui port carbó a vendre, dóna, per quascun sach, tant de carbó que n pusca hom una *reyla* lauce-sar» (cf. *LLOSSAR*), doc. de c. 1310 del Cartulari de Tuir (*RLR* x, 251); i l'*InuLC*, després d'aquest, n'aplega una desena d'exemples fins a 1420. En fonts del Prínc: «una palafanga de poca valor --- unes gaffes trencades en la una puja; una *rella* de poca valor ---», inv. d'Hospitalers de 1373 (MiretS, *TemplH*, p. 556); «falces, *relles*, picasses, pics ---»: d'un anex al *Consolat de Mar*, a. 1481 (Moliné, *Consol*, p. 233); més context, segons l'ed. de 1518, en el *DAG*, que en dóna encara d'altres testimonis, des de 1413. La pronúncia moderna *reya*, del cat. or. del Nord, ja en un reglament de remences de 1462: «--- en alguns termes --- se paga un cens appellat *lòssol* [veg. *LLOSSAR*] --- en aquesta manera que los pagesos que --- avian a 'nar luny de lur mas a lossar *reyas* e arades --- fou provahit --- ferrer --- e que los dits masos lo paguen en forment» (Hinojosa, *Rég Señor. Cat*, p. 370).

Com a acc. secundària: cada una de les passades que es donen amb l'arada, o sigui cada llaurada: així ja en OPOu (també la 'rella' mateixa «hic vomis vel vomer»): «llaurar la primera vegada: proscindo; la primera *rella* o llauró: proscisio; la segona, tercera y quarta *rella*: secunda --- aratio», *ThPu*, 82, 83.

Resta en ús literari sense interrupció fins avui: «Per l'arrelam del Canigó se'n puja / --- del cim de l'aspra serra / se veu, fins al pregon, una escembrada / --- / La neu l'obrí en hivern --- / Per un d'aquexos solcs oberts sens *rella*, / Gentil son poltro escumejant aplana / --- per adreçar-se al cingle / ---», *Canigó* II, v. 115; veg. PdAPenya, s. v. TANCA

En llatí no era més que una barra de ferro recta, com a mot derivat de *REGERE* 'dirigir', idèntic al que amb evolució sàvia del grup *g'l*, ha donat *regle* i *regla*, en aquestes accs. moral o tècnica; mentre que en la vida rústica, sofrí l'evolució de *g'l* com a *yl* (> *l* en la major part del domini), especialitzant-s'hi en la designació de barres rectes. Una i principal, el ferro acrat que serví per llaurar: substituïnt l'antiquat ll. cl. *vomer*; una altra la barreta que fa de piu als golfos de les grans portes (de casa etc.). En aquest sentit també el tenim documentat des de molt antic: mall *reyes* a. 1309 (*BSAL* VIII, 269); «2 *reylles* de porta; dos vellons ---», Ribes a. 1380 (*BABL* VI, 473); «2 *reyles de porta*» a. 1388, «una *rela* de porta» 1386, *reyles* 1375; i altres dels anys 1397, 1399 i 1421 *Inu. LC*. En aquesta acc. sento, a l'Alta Ribagorça, que «cal arregar *lex arêles*» referint-se a les xarneres o frontisses d'una porta campestre (o d'una eina de conreu) *Tauïl*, 1969.

Dades de pron. dialectal. Cat. or. *rella* (o *rèya*): *la r̄éyo* (de l'arada) B Emp. (Pals, 1958); «en duen *La Cu(a)ranya* perquè allí el terme hi fa com una punta de *r̄éyo*» Berguedà (La Nou, 1964). Cat. occid.: *rêla*

Alt Urgellet i Alt Pall. (Arcavell, i tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera, 1936, 1932-4). Mall. *r̄éyo* (Moll, *Gram Hist*, 70). «Es --- llaurador canta --- manco quan llaura: per cantar, sa feina ha d'esser acompasada, i no ho pot esser a Menorca es llaurar: sa *reia* hi troba massa *ganxos*», Camps Merc. (*Folkl Men* I, 141n.). *Tros de rella* mall., qualificatiu despectiu, quasi insultant (Bart. Ferrà, *Com IdOr* I, 117), al·ludint alhora a la duresa indomable de la rella, i a la brutor de bocins de fang amb què la solen deixar, afegint-se a això, en la llengua col·loquial de Palma, el poc respecte que es tributa a la vida pagesívola.

I continua així a tota la part central i Sudest del domini gascó: *rêles* o *arêles* a la Vall d'Aran (1924, 1930), seguint Garona avall (Melles), per tota la Haute-Garonne, Coserans, Quate-Vats i la meitat E. del Gers («pentre, barres plates clouées qui tiennent la porte ou les volets au mur»); mentre que hi ha *VERTIBELLA* al SO. i *launo* (= cat. *LLAUNA*) a les Landes (*ALGc.* IV, 1291).

DERIV.: *Rell* (Reus, *AlcM*): pas al gènere masculí (cf. *rejo* molt més descabdellat en cast. *DECH* IV, 859b39ss.) que no deu estar sense relació amb el derivat *relló*. Aquest designà a l'Edat Mitjana una de les dues parts del dard o llançó: la part tallant, de metall, en oposició a l'aristol o mànec: «qui prenía larça o dart, sabien-ne tant, que tan tost donaven [en les proves de llançament d'aquesta arma] de l'aristol com del *relló*», Muntaner, cap 130 (*Casac.* IV, 41.25); d'aquest exercici, quan es feia en exhibició, en deien *juntas de r.*: així en la celebració d'un gran esdeveniment: «com foren en la ciutat, nul hom no poria escriure los jocs e ls alegres, taules redones, *juntas* de *reyló*, de cavallers salvatges, borns, anar ab armes ---», id., cap 23 (deu ser mal llegit *plates de ralló*, d'un altre ms.); «unum *reyló* de lans», ross. a. 1365 (*InuLC*)

És germà del francès ant. *reillon*, occità ant. *relhon*, cast. *rejón* (encara avui usat en tauromàquia, *DCEC/DECH* IV, 860a5-11). Altrament cf. *RALLÓ*. Degué haver-hi *arralho* com a forma gascona, d'on un verb bearn. *arralhoeyà* = cast. *rejonar*: «fen correr lo dit boeu --- lanseyan et *arralhoeyan-lo* ab lors lances e ballestes» i variant *arralboyà* (part. *-hoyat*), *Cart d'Osau* a. 1481 (pp. 186, 189).

+*Rellada* ross. *les rellades* 'les frontisses d'una porta de ferro' Pontellà (1960). *Rellar* 'treballar amb rella' Mall.; *rellador* o *enrellador*. *Rellejar*. *Relleta Enrellar*; *enrellada*; *enrellador*; *enrellament*, *-menta*.

CFR: *Rellampec* 'espècie de rella petita' tort. (*BDC* XI, 88, 101), «adobant ferradures, llusiant destrals i *rellampecs*», «lo pagés --- va revolvent amb lo *rellampec* les entranyes de la terra», Moreira, *Folkl Tort*, 215, 172. Contracció, probablement, de *rella-de-llampec*, car *de* es perd fonèticament en tals combinacions en tort. etc., i en *lla-lla* sobrevingué haplogogia (en tot cas no és *llampec* + prefix *re-*, com suposa *AlcM*, confonent-lo inadmissiblement amb una forma *rellampec* intensiva de *llampec/llamp*). Deu haver-hi comparació amb la *pedra de llamp* 'tros de metall provinent